

Žymūs mokslininkai Outstanding scientists Выдающиеся ученые

Agronomijai skirtas gyvenimas

*Lietuvos mokslų akademijos narys korespondentas profesorius
habilituotas daktaras **Leonas Kadžiulis** švenčia garbingą 80 metų jubiliejų*

Straipsnyje pateikiama žymaus mokslininko, agronomo, žolininkystės mokslo ir žolių ūkio pagrindų kūrėjo Lietuvoje mokslinės, pedagoginės bei mokslo organizacinės veiklos apžvalga.

Prof. Leono Kadžiulio nueitas gyvenimo kelias yra labai prasmingas ir turiningas. Gimęs ūkininkų šeimoje, gabus ir darbštus būsimasis profesorius baigė Kupiškio gimnaziją ir dėl to meto politinės situacijos Lietuvoje kurį laiką dirbo tėvų ūkyje, mokytojavo, o pasibaigus karui įstojo į Lietuvos žemės ūkio akademijos Agronomijos fakultetą. Savo gyvenimą susiejo su žemės ūkiu, agronomo profesija. Baigęs studijas ir gavęs mokslinio agronomo diplomą (1950 m.), pradeda dirbti Dotnuvos bandymų stoties vyresniuoju mokslo darbuotoju ir nuo to meto visą gyvenimą paskiria mokslui. 1952–1955 m., nepasitraukdamas iš Dotnuvos, studijavo Lietuvos mokslų akademijos Žemdirbystės ir dirvožemio instituto aspirantūroje, mokslinius tyrimus atlikdamas Dotnuvos bandymų stotyje. Parengė bei apgynė ir šiandien labai reikšmingą daktaro disertaciją „Tinkamesnių daugiamečių žolių mišinių parinkimas Lietuvos TSR vidutinio sunkumo dirvose“ (1955 m.). Pirmą kartą Lietuvoje buvo parodyta liucernų įtraukimo į šienaujamus mišinius galimybės ir nauda.

1956 m. buvo reorganizuotos žemės ūkio mokslo tyrimo įstaigos, Dotnuvoje įkurtas Lietuvos žemdirbystės institutas (LŽMTI), o jame – Pievų ir ganyklų skyrius, kuriame L. Kadžiulis, būdamas vyresniuoju mokslo darbuotoju, pradėjo ilgamečius tyrimus ganyklose. Šių tyrimų rezultatai davė pradžią moksliniais pagrindais Lietuvoje rengti kultūrinės ganyklas. Tuo metu šalies žemės ūkiui reikėjo pievų, ganyklų ir sėjomainoje auginamų žolių skubių mokslinių rekomendacijų. Ir taip L. Kadžiulis įsitraukia į šį darbą ir jam paskiria visą gyvenimą. Į Institutą iš Sibiro tremties grįžta prof. Juozas Tonkūnas ir vėl įsitraukia į mokslinį darbą, inicijuoja labai aktualius fundamentinius pievų ir ganyklų tyri-

V. Valuckienės nuotr.

mus. L. Kadžiulis su prof. J. Tonkūnu gilina tyrimus ir plečia jų tematiką. Sukuriama mokslinė mokykla. Nuo 1962 iki 1990 m. L. Kadžiulis vadovauja Lietuvos žemdirbystės instituto Pievų ir ganyklų (nuo 1970 m. – Žolių ūkio) skyriui, kurio tyrimų tematika kasmet plečiamą. Tyrimai vyko Žemdirbystės institute Dotnuvoje, jo padaliniuose bei apėmė pievų, ganyklų, daugiamečių žolių auginimą pašarui ir sėklai įvairiuose dirvožemio genetiniuose tipuose.

Prof. L. Kadžiulio labai plati agronomijos mokslo, ypač žolininkystės, interesų sritis. Jis, gerai išmanantis agrochemiją, inicijavo šiuos tyrimus ir jiems vadovavo. Dauguma Profesoriaus ir jo mokinių atliktų tyrimų kompleksiniai, ypač kreipiant dėmesį į kokybinius rodiklius.

Tyrimų tematikos formavimui įtakos turėjo tai, kad L. Kadžiulis vienas pirmųjų Lietuvos agrarinių mokslų atstovų Tarybų Sąjungos delegacijų sudėtyje dalyvaudavo pasaulio ir Europos žolininkų kongresuose, konferencijose, kur susipažindavo su naujaisiais Vakarų mokslininkų pasiekimais ir parsivežtas idėjas įgyvendindavo savo ar mokinių darbuose.

Prof. L. Kadžiulio ir jo mokinių moksliniai tyrimai žolininkystėje atitiko Vakarų Europoje to meto nagrinėjamus klausimus – augalų mitybos, žolynų formavimo ir naudojimo, pašarų kokybės bei kitus. L. Kadžiulis tyrė ir taria kultūrinių ganyklų bei sėjomainos žolynų įrengimo ir naudojimo būdus. Jo darbai paremti koncepcija – žolių ūkio (pievų, ganyklų ir žolių arimuose) vienovė ir įvairovė skirtingomis gamtinėmis sąlygomis. Daugiamiečių žolių auginimo pašarui tyrimai praturtino žolininkystės teoriją ir praktiką. Profesorius moksliniais tyrimais pagrindė svarbiausiems Lietuvos dirvožemio genetiniams tipams žolynus, kurie pritaikyti atsižvelgiant į aprūpinimą biologiniu ar trąšų azotu ir orientuoti į pašarų ruošimo technologijas. Pradėtos naujos žolininkystės tyrimų kryptys, orientuotos į fotosintezės didinimą, ekologiškai švaresnį, subalansuotą galvijams reikalingo pašaro reikmėms.

Profesorius, aptardamas savo darbus, pateikia tokį žolininkystės tyrimų *credo*: „Projektuojant ir darant tyrimus vadovautasi tokiais nuostatomis: pievos, ganyklos ir daugiamiečių žolių laukai sėjomainoje – vieningo, vientiso žolių ūkio sudėtinės dalys; visi žolynai, ypač ilgalaikiai – labai svarbus ne tik žemės ūkio naudmenų, bet ir viso kraštovaizdžio elementas; auginamos žolės tyrinėtos kaip sudėtingos sistemos – dirvožemis, augalas, gyvulys, gyvulių produkcija – dalis.

Žolės tiriant šie aspektai yra laikomi prioritetiniais: jos turi gerai prisitaikyti prie dirvožemio, o kartu ir jį gerinti; efektyviai išnaudoti saulės siunčiamą energiją, dirvožemio, trąšų ir mikroorganizmų teikiamas maisto medžiagas; teikti įvairiems gyvuliams tinkamą, pakankamai koncentruotą, subalansuotą, noriai edamą, lengvai virškinamą, svarbiausia – ekologiškai švarų, sveiką pašarą“ (Profesorius Leonas Kadžiulis. Bibliografija. Akademija, Dotnuva, 2006. P. 10).

Pažymėtini L. Kadžiulio iniciatyva Lietuvos žemdirbystės institute 1972 m. pradėti ir iki 1991 m. Vakarų Europos pavyzdžiu atlikti galvijų šėrimo žoliniais pašarais kompleksiniai tyrimai (vykdytojas dr. V. Bilevičius). Buvo pastatyta Valinavos ferma. Šie tyrimai buvo pavadinti Valinavos modeliu. Jų esmė – produktyvius galvijų bandas išlaikyti pigiais žoliniais pašarais. Šiuose tyrimuose dalyvavo Lietuvos žemdirbystės, Lietuvos maisto, Lietuvos gyvulininkystės ir Žemės ūkio inžinerijos institutai. Šių tyrimų rezultatai patvirtino Vakarų Europoje darytų tyrimų teiginius, kurie parodė, kad Lietuvos klimato sąlygomis galvijininkystės produkciją galima atpiginti, skiriant didesnę reikšmę geros kokybės žoliniais pašarais.

Reikia pažymėti, kad Profesoriaus atlikti tyrimai liudija darbų visapusiškumą ir perspektyvos jutimą. Žvelg-

damas iš šiandienos į ateitį, L. Kadžiulis ypač daug dėmesio skiria daugiametėms žolėms. „*Žaliosios tampa daugiafunkcinėmis augalų sistemomis, kurios turės tarnauti seniems ir naujiems poreikiams: ...gauti ekologiškai švarią produkciją; padėti tausoti ir gerinti dirvožemį; būti organinės žemdirbystės sėjomainų pagrindu; saugoti ir gražinti aplinką*“.

Profesorius tartum priesaką ir gaires pateikia šiandienos bei ateities būsimiems tyrėjams šiomis mintimis: „*Sprendžiant sudėtingas mokslo problemas, pranašesni ne dienos poreikį tenkinantys tyrimai, o fundamentalūs, kurių rezultatai gali būti panaudoti ne vieną kartą ir ne vienam tikslui ar atvejui.*

Kompleksinėmis kooperuotomis jėgomis vykdomos programos vaisingesnės nei pavieniai darbai. Galimi žolininko mokslinės kooperacijos partneriai: agro/biochemikas ir fiziologas, genetikas ir selekcininkas, fitopatologas ir entomologas, dirvožemininkas ir mikrobiologas, botanikas ir ekologas, zootechnikas ir inžinierius pašarininkas, energetikas ir ekonomistas. Kooperavimasis seksis ir tyrimas laimės, bus vertingesnis, rezultatyvesnis, jei nyks užtvaros tarp mokslo institucijų ir ypač tos pačios institucijos padalinių“ (Profesorius Leonas Kadžiulis. Bibliografija. P. 14).

Profesorius nuo pat savo mokslinės veiklos pradžios dirba labai intensyviai, vadovauja temoms ir darbams. Sukaupiama gausi tyrimų medžiaga, kuri 1972 m. apibendrinta habilitaciniame darbe „Daugiamiečių žolių auginimo ir naudojimo pašarui pagrindai“. Tais pačiais metais šio darbo pagrindu paskelbė monografiją „Daugiamiečių žolių auginimas pašarui“ (Vilnius: Mintis, 1972), už kurią 1974 m. paskirta Lietuvos valstybinė premija. Vėliau monografija buvo išleista rusų kalba (Leningrad: Kolos, 1977).

Lietuvos mokslininkų darbai žolininkystėje buvo plačiai žinomi buvusioje Tarybų Sąjungoje. Prof. L. Kadžiuliui (su bendraautorais) 1976 m. paskiriama TSRS valstybinė mokslo premija už darbą „Žemių sukultūrinimo ir jų intensyvaus naudojimo kultūrinėms pievoms ir ganykloms pažangios technologijos sukūrimas ir įdiegimas (Lietuvos TSR pavyzdžiu)“.

Prof. L. Kadžiulio atliktų mokslinių tyrimų rezultatai paskelbti 7 monografijose, per 200 mokslinių straipsnių, kai kurie jų – reikšminguose užsienio leidiniuose. Jis parašė 16 mokslinių ataskaitų (mašinraštis, LŽI bibliotekoje). Be to, daug padaryta skleidžiant žemdirbiams naujaisiais mokslo žinias – tai brošiūros, probleminiai ir mokslo populiarieji straipsniai žurnale „Žemės ūkis“, periodinėje spaudoje, mokslo rekomendacijų leidiniuose.

Pažymėtina Profesoriaus veikla pristatant šalies mokslą užsienyje bei skleidžiant geriausią Europos ir pasaulio patirtį Lietuvoje.

L. Kadžiulis mokslinius pranešimus skaitė daugelyje aukščiausio lygio tarptautinių renginių – pasaulio pievininkystės kongresuose, Europos pievininkų konferencijose – Suomijoje (1966, 1992 m.), Australijoje (1970 m.), Šveicarijoje (1971 ir 2004 m.), Švedijoje

(1973 m.), Vokietijoje (1977 ir 2001 m.), D. Britanijoje (1982 m.), dalyvavo kituose svarbiuose simpoziumuose Portugalijoje, JAV, Nyderlanduose, Prancūzijoje, Slovakijoje, Danijoje, Rusijoje bei buvusiose TSRS respublikose.

Be to, prof. L. Kadžiulis nuo 1990 m. dalyvavo visuose Pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumuose Čikagoje ir Vilniuje.

Ypač daug Profesorius nuveikė rengiant aukščiausios kvalifikacijos mokslo darbuotojus – buvo 17 daktaro disertacijų vadovas, doktorantūros komitetų narys. Jam vadovaujant parengti ir apginti 2 habilitaciniai darbai.

Profesorius buvo tarptautinės programos „Žmogus ir biosfera“ (MAB) Lietuvos komiteto narys ir projekto „Ekologinis žmogaus veiklos poveikis landšaftui“ vadovas, tarptautinės programos ECOSLIT dalyvis, keleto mokslinių tarybų, tarp jų vadovavo Žemės ūkio mokslo tarybai prie LR žemės ūkio ministerijos, daugelio komisijų narys ar pirmininkas.

Labai reikšminga prof. L. Kadžiulio veikla atkūrus Lietuvos nepriklausomybę. Jis aktyviai dalyvavo reformuojant ir kuriant naują Lietuvos mokslo sistemą. L. Kadžiulis 1992 m. dirbo Lietuvos Respublikos ministru be portfelio (A. Abišalos vyriausybėje), 1993 m. buvo išrinktas Lietuvos mokslo tarybos pirmininku. Jai vadovavo iki 2000 m., kartu dirbdamas ir LŽI vyriausiuoju mokslo darbuotoju bei jo Tarybos pirmininku.

Profesorius rūpinosi, kad būtų įamžintas prof. J. Tonkūno mokslinis palikimas ir kitų buvusių tremtinių agronomų atminimas Dotnuvoje.

Prof. L. Kadžiulio labai dideli nuopelnai Lietuvos žemės ūkiui ir šalies mokslo raidai. Ypač daug padaryta su kitais šalies mokslininkais pertvarkant mokslo ir stu-

dijų sistemą, aktyviai dalyvauta rengiant Mokslo ir studijų įstatymą, kaip Lietuvos mokslo tarybos ekspertas jis ir šiandien dalyvauja ekspertiniame darbe vertinant įvairius teisinius dokumentus, reglamentus, susijusius su šalies mokslo problemomis, ir kita.

Prof. L. Kadžiulio mokslinė veikla įvertinta – jam suteiktas Lietuvos nusipelnusio mokslo veikėjo garbės vardas (1976 m.), profesoriaus pedagoginis mokslo vardas (1976 m.), jis išrinktas Lietuvos mokslų akademijos nariu korespondentu (1985 m.).

Už nuopelnus Lietuvos mokslui 1998 m. L. Kadžiulis apdovanotas LDK Gedimino 5 laipsnio ordinu.

2001 m. prof. L. Kadžiulis išėjo į pensiją, tačiau iš aktyvios mokslinės veiklos nepasitraukė. Jis dalyvauja Lietuvos mokslų akademijos veikloje, yra Lietuvos mokslo tarybos ekspertas, atstovaujantis Lietuvos žemdirbystės institutui, „Visuotinės lietuvių enciklopedijos“ ir „Žemės ūkio enciklopedijos“ mokslinių redakcinių tarybų narys, žurnalų „Žemdirbystė“ ir „Žemės ūkio mokslai“ redakcinių kolegijų narys, Lietuvos valstybinio mokslo ir studijų fondo ekspertas, Lietuvos mokslininkų sąjungos tarybos narys, LŽI mokslinės programos „Pievų ir lauko žolynų bioįvairovės formavimosi ir kitimo dėsningumų agroekobiologiniai tyrimai įvairios genės ir tvarumo agrolandšaftuose“ vienas vadovų, doktorantų ir mokslo darbuotojų konsultantas.

2006 m. birželį LŽI taryba jam suteikė profesoriaus emerito statusą.

Sveikiname Profesorių Jubiliejaus proga ir linkime kuo geriausios sveikatos ir sėkmės Jam ir jo šeimai tolesniame gyvenimo kelyje.

*Akad. Veronika Vasiliauskienė
Lietuvos mokslų akademijos viceprezidentė*